

hoc remedio integre curatus fuit (p). Simile exemplum, ubi adhuc citius sequebatur sanatio in artis saltatoria magistro, in Aetis Parisinis habetur (q). Vidi sic, uti alia occasione in Commentariis §. 11. monui, hominem pessime delirantem illico resipuisse, dum vicina domus deflagraret, atque per plateam discurrentium hominum strepitus & clamores audiret. Cum enim haec in condita quævis noctes diesque effutivisset, subito rogavit adstantes, quid ageretur foras; atque audiens incendium in vicinia esse, terrebatur summopere, sed simul mox resipuit, neque postea deliravit amplius. Imo in illis deliriis, ubi ægris omni momento novæ nascuntur ideæ, uti inconditi illorum sermones testantur, sæpe profuit talia offerre ipsis, quæ mentis attentionem figere valent. Sic vidi profuisse, dum in conclavi, ubi decumbebat delirans, ex alto delapsa aqua guttatim in pelvim æneam tinnulum sonum, sed levem tamen, dabat. Attenti enim per aliquod tempus ad hunc sonum ægri minus delirabant, & quandoque in blandum somnum incidebant summo cum levamine. Indicavit jam tale quid Celsus (r), dicens: *Interdum etiam elicienda ipsius intentio: ut fit in hominibus studiosis literarum, quibus liber legitur, aut recte, si delectantur, aut perperam, si idiplum eos offendit. Emendando enim advertere animum incipiunt.* Plura similia in delirio curando tentari possent, ut figatur quasi mentis attentio: neque forte absoum foret, quandoque subito terrore, gaudio, aliove valido animi affectu tentare, an mutari posset præsens sensorii communis conditio. Summa tamen simul prudentia requiritur, ne novæ excitentur turbæ; atque affectus animi, sic excitandi, contrarii debent esse illis, qui in delirante jam adsunt, uti prudentissime monuit Celsus (s): *Quorundam enim vani metus levandi sunt; sicut in homine prædivite, famem timente, incidit, cui subinde falsæ hereditates nunciabantur. Quorundam audacia coercenda est: sicut in his fit, in*

COMA FEBRILE.

§. 703. **C**oma est in febre assidua somnolentia cum effectu, vel sine eo; ponit ubique eum in cerebro statum, unde impeditur sensuum, motuumque animalium exercitatio; qui oriri potest a defectu appellendi liquidi arteriosi ad cerebrum; aut ab impedito ejus circulo per cerebrum; aut ab impedita secretione spirituum a sanguine in nervos; aut ab denegato horum per nervos fluxu, & refluxu.

Coma somnum simpliciter significare quandoque apud Poetas, aliosque auctores, constat (p). Verum apud Hippocratem, & alios post illum Medicos, diversam significationem habet; *καμα enim εἰς ὕπνον κατὰ φύσιν* in somnum delatio est; quamvis non semper somnus simul cum comate adsit, sed quandoque & pervigilium; uti ex pluribus Hippocratis locis a Galeno allegatis patet; Comatis autem vox simpliciter sumpta, videtur apud Hippocratem significare propensionem in somnum gravem, & sæpe vigiliis opponi: ubi vero una cum comate vigiliæ aderant, coma vigil, vel coma non somnolentum dixit. Unde postea distinctionis causa soliti fuerunt Medici

quibus continendis plagæ quoque adhibentur. Quorundam etiam intempestivus visus objurgatione & minis prohibendus est. Quorundam discutienda tristes cogitationes: ad quod symphonia, & cymbala, strepitusque proficiunt. Sæpius tamen assentiendum, quam repugnandum est: paulatimque & non evadentes, ab his, quæ stulte dicuntur, ad meliora mens abducenda.

Quamvis ergo pro generali regula practica habeatur, ægros tales, in quibus delirii futuri metus est, vel qui jam delirant, debere in loco ab omni strepitu remoto & in tenebris retineri; atque antiqui Medici, teste Celsus (t), hanc methodum commendaverint, & summo quidem jure: tamen quandoque & conducit, saltem in quibusdam casibus, parum ab hac regula recedere. *Asclepiades (u)* oppositam methodum laudavit, tenebras damnans, & in lumine habendos ægros voluit. Neutrum tamen perpetuum esse optime dixit Celsus (v); alios enim tenebræ, alios autem lux magis turbant: hinc utrumque experiri iussit, & ab effectu discere, quid magis conveniat. Probe memini, me quosdam vidisse, qui in deliriis suis, insidias hostium metuentes, in tenebris dum habebantur, furebant immaniter; longe autem minus feroces erant, si lumen concederetur. Magno autem lumini exponere tales ægros non conducit, sed sufficit, ut vicina objecta in debili luce distinguere possint. Simul autem in omnibus illis ratio habenda est; quamam consuetudine usus fuerit ager ante morbum. *Arætaus enim (x)* agens de illis, quibus somnus phreniticis conciliari posse, dixit: *Cuique vero usitata somnum accersunt: nautis in cymba decubitus, & in mari navigatio, & littorum sonus, & undarum murmur, & ventorum bombus, & maris navisque odor. Musico tibiæ exercitatio quietem adfert, aut lyre cantus, aut citharæ &c.* quod pulchre confirmatur binis illis exemplis modo allegatis ex Academia Regia Scientiarum.

καμα κατὰ φύσιν vel *ὑπνός* vocare, quando in morbis adest proclivitas perpetua in somnum profundum, vix cohibenda; ita tamen, ut homo inde excitari possit per validos stimulos, sed mox iterum in somnum relabatur. *Καμα ὑπέρπυρον*, sive coma vigil, dixerunt, quando ægri somnolentia insuperabili quidem laborant, verum in ipso quasi somni limite horrendis somnis percussis mox evigilant summo cum terrore, & sæpe cum convulsionibus, moxque iterum in priorem somnolentiam relabuntur. Molestum sæpe adeo hoc malum est ægris, ut amicos rogent, ut curam habere velint, ne obdormiscant postea. Junioribus ad septimum vel octavum æta-

(p) Academ. des Sciences l'An. 1707. Hist. p. 8.

(q) Ibid. l'An. 1708. Hist. p. 27.

(r) Lib. III. c. 18. p. 151.

(s) Ibidem.

(t) Ibidem p. 140.

(u) Ibid. & apud Cælium Aurelium Acut. morbor. Lib. I. c. 16. p. 46.

(v) Ibidem.

(x) De Curat. morbor. acutor. Lib. I. c. 1. p. 75.

(y) Vide de his Galen. de Comate c. 1. 2. 3. Charter. Tom. VII. p. 191. &c.

ætatis annum usque frequens imprimis hoc malum, dum febris, sive continua sive intermittens, laborant. De binis illis comatis sive cataphoræ speciebus agens Galenus (z) optime sic illas distinguit: *Commune enim ambarum est, quod tollere non possint oculos, sed mox graventur & dormire velint. Proprium vero alterius, quod illi statim dormiant profunde & diu: hi vero vigiles versent se, alia super aliam phantasia adveniente, & mentem movente, & sonum intercedente: unde semper quidem vigiles manent, surgere vero non possunt, & agere illa, quæ vigilantium, sed deficiunt magis quam si vigilarent, & gravantur, & cataphora detinentur, ut speres, si concesseris eis facile dormituros: concesseris autem eis hoc, nedum dormiant, sed ne spem quidem, quam habebant ut dormituri, servant.*

Cum ergo coma assidua somnolentiam supponat, sive somnus sequatur sive non; hujus symptomatis intellectus optime haberi poterit ex illis, quæ in somno naturali observantur. Demonstratur autem in Physiologicis (a), quod somnus sit ille status medullæ cerebri, in quo nervi non accipiunt tam copiosum, nec tam fortem, influxum spirituum, ac requiritur eo, ut organa sensuum motuumque voluntariorum facile & expedite suas actiones exercent possint. Similis ergo dispositio & hic obtinebit. In sanitate, consumtis spiritibus per actiones sensuum externorum & internorum & motus musculares, naturalis somnus sequitur: sic & similiter coma aderit, ubi spirituum defectus, vel liber illorum transitus a cerebro in nervos, & a nervis in cerebrum quacunque de causa impeditur. Cum enim ad sensuum & motuum animalium exercitacionem spirituum debita copia requiratur, & liberrimus motus, patet illas actiones impediiri; ubi hæc deficiunt.

Verum docet Physiologia, sanguinem arteriosum, corde sinistro pulsam per carotides & vertebrales arterias, esse materiam, ex qua per fabricam cerebri subtilissimum illud fluidum, quod spiritus vocamus, separatur, adeoque spirituum defectus poterit pendere ab impedito appulso sanguinis arteriosi ad cerebrum; sive hoc fiat imminuta copia sanguinis arteriosi, sive obstaculo quocumque nato in vasis arteriosis sanguinem adferentibus. Cum autem ad secretionem spirituum requiratur non tantum appulsus sanguinis arteriosi, sed & liber ejus circulus per vasa cerebri, quæ corticalem ejus substantiam constituunt; poterit & vitium hic hærrere. Verum ut debita secretio spirituum fiat, requiritur præterea, ut liquor, unde secretio fiet, jussu impetu applicetur ad organa secretoria, & vasa, quæ secretum liquidum recipient, pervia sint:

§. 704. **H**inc plurimæ, diversæ, & sæpe contrariæ causæ hunc affectum in febre producunt, quales sunt omnes vehementes evacuationes, aut repletiones; omnes nimia sanguinis inspersiones glutinosæ, pingues inflammatoriæ; omnes causæ cerebrum ipsum comprimentes, qualescunque fuerint; quæ eadem in nervos si agunt, eadem fere efficiunt.

Ex illis, quæ præcedenti paragrapho dicta fuerunt, patet plurimas & diversissimas causas, imo & quandoque omnino oppositas, coma producere; quæ tamen, ordinis causa, ad generalia quædam capita reduci possunt.

Vehementes evacuationes. Quatenus nempe per illas sic minuitur humorum circulantium moles, ut deficiat copia liquidi arteriosi ad cerebrum appellendi. Post validissimas narium hæmorrhagias, & dum post abortum, vel & partum, aliquando per

si ergo, vel a nimia velocitate circulationis, vel alia quacunque causa, vasa corticis cerebri crassioribus liquidis infarciantur, illa tumentur, vicina vasa compriment, cum omnia hic adeo pulposa & tenera sint; adeoque & secretio impeditur, vel turbabitur; fierique poterit, ut quamvis secreti fuerint spiritus, libere tamen transire nequeant per minima vasa secretos spiritus vehentia, si a vasis vicinis tumentibus angustata fuerint. Denique licet secretio facta fuerit bona, & debita copia spirituum præsto sit in vasculis medullæ cerebri, quæ subtilissimum illud fluidum in corticali substantia paratum recipiunt, poterit tamen idem malum fieri, si impediatur spirituum per nervos motus. Ut autem hoc fiat in omnibus nervis, qui sensibus & motibus muscularibus serviunt, satis patet, tale malum hærrere debere circa illorum originem; vix enim concipi potest, in reliquo nervorum decursu posse in omnibus simul impediiri liberum spirituum motum, a causa tali, quæ singulos sic afficeret, non vero omnes simul in communi origine. Omnes autem nervi egrediuntur ex medulla oblongata, quæ collectam cerebri & cerebelli medullarem substantiam continet; vel ex medulla spinali, quæ medullæ oblongatæ productio est, vertebrarum thecam ingressa. Medulla autem oblongata pia matre, quam innumeris hic scaterere vasis demonstrant injectiones, involvitur; nervi ex medulla oblongata egressi vaginas a dura matre accipiunt, dum ex calvaria cavo exeunt. Si ergo membrana illa medullam oblongatam, vel nervos ex illa egressos, investientes inflammata tumeant, v. g. poterit impediiri motus spirituum per nervos, licet bona secretio facta fuerit in cerebro, & debita spirituum secretorum a sanguine arterioso copia adsit. Omnes ergo causæ, qualescunque fuerint, quæ sanguinis arteriosi ad cerebrum appellendi copiam nimis minuunt, vel ejusdem liberum circulum per cerebri vasa impediunt, aut secretionem spirituum tollunt, vel secretorum spirituum per nervos motum sufflaminant, coma producere valent; somnolentum quidem, si omnes actiones animales æquabili tali impedimento sopiantur: pervigil autem coma tunc videtur obtineri, quando per quædam loca non impeditur subtilissimum liquidum illius motus, dum tamen in reliquis & plurimis hoc fit; unde majori cum impetu & inordinato motu quædam loca sensorii communis agitantur, & in quosdam nervos spiritus ruunt, hinc cum terrore & convulsivis motibus excitantur tales ægri, mox iterum in priorem somnolentiam relapsuri; sicque alternis hisce malis pessime excruciantur.

patula uteri vasa omnis fere sanguis de corpore exit, sæpe hoc symptoma observatur. Sic videmus jugulata animalia, dum omnis fere sanguis effluxit, stertere; & paulo post validissime convelli. Idem etiam a quibuscumque aliis evacuationibus enormibus per alvum, & vomitum &c. contingere potest; uti in cholera imprimis observatur: in quo morbo sursum & deorsum summo cum impetu ingens humorum copia expellitur, & sæpe paucarum horarum spatio robustissimi hominis corpus totum exhauritur.

(z) Ibidem cap. 1. pag. 195. (a) Heim. Boich. Instit. §. 553.

Repletiones. Docet hoc plethora, sive nimia abundantia sanguinis boni. Cum enim naturaliter in cortice cerebri nulla vasa sanguinea sint, sed cerebri meningis vasculosa sint, & insignes arteria venaeque rubrae per cerebri medullarem fabricam decurrant, & medullam oblongatam ambiunt & in ventriculis cerebri reperiantur; patet facile, omnibus illis vasis, nimia copia sanguinis distentis, debere comprimi cerebri corticem, medullam, nervorum originem; cum durum cranium cedere nequeat. Hinc patet, quare plethorici segnes & soporosi sint; uti in Commentariis §. 106. e., ubi de signis plethorae agebatur, dictum fuit. Huc etiam pertinent omnia illa, quae humores majori copia versus caput urgent; ut repletio nimia ventriculi, qui tunc spasmodice clausis suis orificiis, a contentorum rarefactione distentus comprimit aortae descenditis truncum & vicina viscera, sicque efficit, ut majori copia & impetu sanguis per ramos aortae superiora petentes pellatur; uti alia occasione in Commentariis §. 58. a. monitum fuit.

Omnes nimiae sanguinis inspissationes glutinosa, pingues, inflammatoriae. Uti enim sensuum & motuum animalium exercitationes fieri possunt, requiritur libera circulatio per vasa cerebri, quae debitam humorum meabilitatem supponit. Binæ praecipuae, & ab oppositis causis productae, sanguinis inspissationes observantur. Una nempe iners & glutinosa, quam frigus & circulationis tarditas comitari solent, de qua in Capitulo de morbis a glutinosa spontaneo dictum fuit; colore albo, habitu corporis tumido, leucophlegmatico cognoscitur: virginibus & foeminis laxis, otiosam vitam degentibus, & pro-

§. 705. **U**nde iterum patet, a Medico per signa prius indagandam causam illam singularem esse, antequam definire queat, quid applicandum sit, & quomodo: nam saepe contraria exiguntur; & saepe coma diu pertinax, irrita tentatis omnibus, sponte tandem cessat, pepasino febris absoluto.

Patet ergo ex antedictis, ut debita cura adhibeatur comati febrili, prius sollicito examine esse indagandam causam, unde symptoma hoc febrile ortum duxerit; nam pro varietate causae saepe diversa, imo & quandoque opposita, medela requiritur. Si enim v. g. post validas evacuationes coma nascatur, blanda replentia sola profunt; contra vero in homine plethorico, vel ubi per validum calorem febrilem rarefacti humores vasa cerebri nimis distendunt, sanguinis missio, purgantia antiphlogistica &c. juvant, quae in priori casu pessime nocuissent. Sic etiam longe alia remedia requiruntur, dum glutinosus frigidus lentor sanguinem immeabilem fecerit, quam si inflammatoria spissitudo in culpa fuerit. Nulla ergo generalis curandi methodus tradi poterit, sed totum hoc a cognita prius causa singulari huius mali pendet.

Cum autem in febribus saepe coma oriatur, dum immeabili sanguine distenta vasa sanguinea majora pulpofam corticis fabricam comprimunt, sicque secretionem spirituum in nervos impediunt; observandum fuit frequenter, coma tale pertinax mansisse, licet efficacissima etiam remedia adhiberentur. Neque mirum hoc apparebit, si consideretur, vasa arteriosa, per encephalon dispersa, tunicis callosis carere, adeoque vix elastica esse. In cura autem inflammationis laudabatur quam maxime illa methodus (vide §. 400.), ut evacuatione magna sanguinis facta sic minueretur impetus vitalis liquidi

vectori aetati frequens malum. Altera inflammatorium sanguinis lentorem pro causa sua agnoscit, illamque calor major & aucta circulationis velocitas comitari solent; sicque facile distinguitur a priore. Ubi autem in obesis hominibus calore febrili soluta pinguedo, venis resorpta, sanguini miscetur, magna copia simul, oleosa immeabilitas humorum nascitur; oleum enim majorem lentorem habet, quam aqua, adeoque difficilius transire poterit per minima vasa. Videantur illa, quae de hac re in Comment. §. 603. dicta fuerunt.

Omnes causae cerebri comprimentes &c. In historia vulnerum capitis patuit, quod, si cerebrum compressum fuerit a calvariae introfessione, vel humoribus extravasatis, sequantur haebitudines, sopores, vertigines, deliria, & omnium animalium functionum laesiones, ad lethalem apoplexiam usque; & quod pro vario compressionis gradu omnia haec mala leviora, vel graviora observentur. Non mirum ergo, quod & coma a causis cerebri comprimentibus produci possit. In comate autem febrili cerebri illa compressio plerumque a distentis vasis majoribus copia, impetu, aut immeabilitate sanguinis oritur; vel etiam ab humoribus extravasatis in ventriculis cerebri, aut & aliis in locis collectis. Si autem similes causae, quae cerebrum comprimere valent, agunt in nervos circa illorum originem, aut in medullam oblongatam, unde nervi oriuntur, eadem mala fient, uti facile patet: ad sensuum enim & motuum animalium exercitationem requiritur liberum commercium inter sensuum motuumque organa & cerebrum per nervos.

loca obstructa urgentis, ut vasa propria elasticitate retroPELLERENT obstruentes moleculas vestris latioribus vasorum partem, atque inde in majores ramos; hoc enim factum, resoluta erat inflammatio. Stimul etiam materia obstruente conciliatur fluiditas, dum, imminuta copia distendentis liquidi per sanguinis missionem & purgantia, vasis restituuntur oscillationes elasticae (vide §. 398. r.), per quas atterunt cum diluente liquido advecto immeabiles illas moleculas, sicque illas resolvunt. Verum illud a teneris encephali vasis expectari vix potest, cum elasticis illis tunicis careant. Male ergo consultitur aegris, dum in delirio aut comate a tali causa pergunt Medici sanguinis missionibus, clysmatibus, purgantibus &c. minuire copiam humorum & impetum ultra modum, quia illa symptomata nondum minuuntur. Vires enim vitales tunc adeo debilitantur, ut nequeant postea materiem morbi subigere, movere, fecernere, nec excernere (vide §. 609. r.): unde postea plurima & saepe immeabilia mala nascuntur. Optimum, quod tunc fieri poterit, videtur esse, ut per evacuationem & alia idonea remedia sic temperetur febrilis impetus, ut nullus metus sit, ne immeabilis sanguis pellatur in majores vasorum angustias, interimque situ corporis erecto saepius de die, balneis pedum, epispasticis, omnis impetus a capite derivetur, talique cibo & potu suslineantur aegri vires.

a quibus nec motus circulatorii, nec obstaculi augmentum metuendum sit. Sensim enim sic, calore blando & moderato corporis, & diluentibus liquidis & attenuantibus advectis, solventur illa, quae vasis impacta jam haerent. In contusionis enim historia patuit, ingentes etiam ecchymoses sensim sic resolvi, dum sub integra cute sanguis coagulatus haerens, sponte quasi deliquescens, evanescit.

Pulcherrime illa, quae modo dicta sunt, confirmantur observatis Sydenhami (b). In febre nempe epidemica coma somnolentum aderat, quandoque & lenne delirium coma illud praecedebat: neque leve erat coma, nam aegri quandoque ad aliquot septimanas dormiebant, non nisi validis clamoribus expergefati, mox iterum in soporem relapsi. Cum atrox capitis dolor, & laterum dolores saepe accedentes, & sanguis emissus pleuriticorum sanguini similis, docerent, inflammationem non mediocrem huic febre adesse, ut morbum inflammationem tractavit. Verum intentissimus cum semper esset magnus ille vir ad nocentia, & juvenia in morbis, observavit illico, non posse adeo largam sanguinis evacuationem ferre hunc morbum, quam quae pleuritidi convenit. Unde post unicam venae sectionem clysmata injici curavit quotidie, ut nimium impetum febrilem temperaret (vide §. 610.), simulque materiam febrilem, quae in hoc morbo tam prompte caput petebat, inde diverteret. Emplastra epispastica fatis ampla cervici applicari curavit, simulque victum & medicamenta refrigerantia dedit; hisque factis dicit morbum quasi

naturaliter & sponte sua cessasse, quantumlibet etiam saeviret, si diversa ab hac methodo quis illum aggrederetur. Clysmata autem tantum adhibuit singulis diebus; donec remitteret morbi vis; postea enim haec supervacanea esse invenit, morbumque suo uti genio, & quasi sensim deslagrare, ac suis viribus ruere permisit. Quamvis autem in febre hac comatosa, convalescentiae praenuncia signa plerumque ad trigessimam diem differrentur, post decimum quartum diem tamen nullam amplius moliebatur evacuationem, nec clysmata dabat, imo vix ulla remedia, nisi amicorum aegri importunitas innocuum aliquod julapium extorqueret. Victum tantum tenuem dabat, & curabat, ut aeger quotidie aliquot horis lecto abstineret; vel, si id veterat major eus debilitas, vestes saltem indueret, & supra lectum cubaret, capite paulum elatiori. Primum autem fere morbi recedentis signum erat, quod aegri incongruum aliquod atque absurdum sive cibi sive potus genus importune flagitarent, quod & concedere solebat, licet minus convenire videretur.

Videantur & illa, quae in cura Debilitatis Febrilis ad §. 670. dicta fuerunt, ubi similis methodus laudabatur, dum ab eadem causa debilitas ortum duxerat.

Cavendum autem sedulo, nec comatosi tales aegri a decubitu diuturno gangranam habeant in illis partibus, quae a pondere corporis maxime premuntur: quod impeditur, si situs corporis mutetur saepius, & alutae mollissimae nudo corpore incumbant.

§. 706. **I**lla autem, quae delirio, hic apta (702.), imprimis fomenta capiti, colloque applicata.

Cum enim a similibus causis coma fere oriatur ac delirium; atque observetur saepe delirium praecedere, comitari, vel & sequi quandoque coma febrile, patet, illa, quae in delirii curatione laudata fuerunt, hic quoque prodesse, habita semper ratione causae cognita huius mali, & generis febris epidemicae, cujus coma est symptoma. Anodyna tamen, quae in delirio curando, prudenter & debito morbi tempore adhibita, profunt, rarius hic usum habent; vixque adhibentur unquam, nisi aliud quoddam symptoma hoc postulet. Sic Sydenhamus (c) illorum usum damnat in febre illa comatosa epidemica,

quam descripsit: ubi tamen dysenteria, aut & diarrhoea accederet huic morbo, ut quandoque fiebat, dabat narcotica, ut haec symptomata nova compefceret; si nempe adeo vehementia essent, ut vita periculum inde aegris immineret. Ubi autem coma a nimia velocitate motus circulatorii in morbis aderat, tunc & ausus fuit anodynus faribundum illum orgasmum compefcerere Sydenhamus; in febre nempe illa secundaria variolarum confluentium, quae a resorptis putridis illis & gangranosis fere humoribus ortum ducit; uti postea latius in variolarum historia dicitur.

§. 707. **S**i autem magnae inflammationis signa adsint, curandum ut morbus princeps, de quo postea.

Tunc enim tota curatio pendet a resolutione inflammationis, de qua re postea in Capitulo de Phrenetide agendum erit.

PERVIGILIUM FEBRILE.

§. 708. **C**ontrarium illi malo (703.) est Pervigilium; unde intelligitur, & pro causa habet plerumque levissimae inflammationis cerebri prima initia, quibus auctis in coma mutatur saepe.

Quando organa sensuum externorum & internorum, tam instrumenta motuum voluntariorum, sic se habent, ut motus consuetos exercent facile, & ab objectis facile affici queant, tunc vigilare dicitur homo sanus (d). Quamvis autem in morbis

motus consueti non exercentur amplius cum facilitate, si tamen sensuum organa ab objectis externis facillime afficiantur, vel talis interna cerebri dispositio sit, ut per illam continua irritatio quasi sensorii communis fiat, ut ab objectis externis in sensuum

suum organa agentibus fit, pervigilium adest, oppositum comati malum, in quo nempe assidua somnolentia invenitur.

Quamvis autem vigilia a dolore, anxietate, validis animi affectibus, curis &c. produci observentur quam certissime; pervigilium tamen tanquam symptoma febrile consideratum, ab alia causa pendere solet. Quando nempe a velociori motu humorum per cerebri vasa, determinatione impetus versus caput, aut incipiente humorum immeabilitate, levissimæ inflammationis primum initium in cerebro nascitur, per quam sic tenduntur omnia vasa, ut facillime ab objectis externis cerebrum affici possit; vel talis irritatio ab eadem causa continuo fit in sensorio communi, ut somnus obrepere nequeat. Requiritur enim determinatum impletionis & tensionis vasorum encephali gradum, ut sensuum & motuum exercitationes fieri possint, adeoque vigilet homo, patet ex eo, quod nimiam inanitionem assidua somnolentia sequatur, uti §. 704. dictum fuit. Illa autem tensio & impletio parum major videtur in febribus pervigilium facere; eadem vero aucta, comprimendo tenerrima & minima illa stamina, a quibus sensum & motuum exercitatio pendet, coma somnolentum efficit.

Sic videmus, dum inferiores corporis partes frigent, somnum impediri ob nimium raptum humorum versus cerebrum. Tepidis aquosis potibus sanatis vespertino tempore, in multis hominibus som-

§. 709. **C**uratur quiete musculari corporis; pace mentis; absentia objectorum sensuum; frigore modico; aere humido; victu blando emolliente; potu farinoso, leni, emolliente; susurro leni, assiduo, grato, blande tinnulo; medicamentis farinosis, suboleosis, humectantibus, demulcentibus; odore vegetabilium soporiferorum; usu anodynorum, paregoricorum, soporiferorum, narcoticorum; præmissis semper, quæ inflammationi curandæ, & compescendo ejus incremento, valent.

Bina imprimis in cura pervigilii febrilis commendantur: primum est, ut apta medela tollatur cognita causa hujus mali, incipiens nempe cerebri inflammatio: quod obtrinebitur diluentibus attenuantibus, laxantibus, impetum & copiam humorum a capite revellentibus, & nimiam circulationis velocitatem minuentibus: alterum est, ut vigilantibus agris subministrantur talia, per quæ novimus etiam sanis hominibus somnum conciliari posse: spes enim est, ut per illa somnus subrepere possit, licet nondum penitus ablata esset causa pervigilii; adeoque per hæc saltem metuendi vigiliarum diuturnarum effectus caveri possunt, dum interim non negliguntur illa remedia, quæ causæ pervigilii tollendæ sufficiunt. Præcipua autem hac paragrapho recensentur.

Quiete musculari corporis, pace mentis. Quantum hæc bina possint in sanandis morbis, qui ab excessu motus circulatorii ortum ducunt, in Commentar. §. 104. & 105. dictum fuit. Primum autem placide subrepentis somni indicium est musculorum voluntariorum quies. In dormituri enim homine incipiunt retardari per gradus, deinde minui, tandemque desinere omnes motus voluntarii, musculique illis exercendis destinati flaccescunt & quasi paralytici fiunt; adeoque patet, quietem muscularem corporis ad somnum disponere. Omnium autem maxime hic requiritur pacatissima

mentis tranquilla serenitas. Omnes enim validi animi affectus, & imprimis mordaces animi curæ, somnum, vel defatigatissimo diurnis laboribus homini sano, eripere valent. Hinc merito *vigiles curas* dixerunt Poetæ. Unde recte monuit *Celsus* (f): *si qua sunt, quæ exasperantur eorum animos sunt, optimum est ea, dum egrotant, eorum notitie subtrahere: si id fieri non potest, sustinere tamen post cibum, postque somni tempus, & cum exprobrati sunt, tum exponere.*

Absentia objectorum sensuum. Homo sanus dormiens, sensibus externis per objecta valide excitatis, evigilat, & quandiu sensus efficaciter afficiuntur, omnis somnus impediri solet. Hinc sponte sua, dum in somnum delabitur homo, palpebræ clauduntur, ut nec lux nec objecta oculos ferire possint. Unde & Veteres Medici acutis morbis decumbentes in loco tenebricoso, & ab omni strepitu remotissimo locari iusserunt. Dum autem in pervigilio febrili, ob tensionem illam inflammatoriam cerebri, sensuum organa validius ab objectis afficiuntur, patet, adhuc majorem curam adhibendam esse. Elegantissime hæc omnia notavit *Poeta* (g), dum placidos illos somni recessus describit.

Quo nunquam radiis oriens, mediisque, cadensve Phæbus adire potest. Nebula caligine mista. Exbalantur humo: dubiæque crepuscula lucis.

Non

(e) Coac. Prænot. Num. 112. 113. Charter. Tom. VIII. pag. 82. & Prorethor. Lib. I. textu 137. 138. 139. ibidem p. 794.
(f) Lib. 3. cap. 6. pag. 127. (g) Ovid. Metam. Lib. 12.

*Non vigil ales ibi cristati cantibus oris
Evocat auroram: nec voce silentia rumpunt
Sollicitive canes, canibusve sagacior anser.
Non fera, non pecudes, non moti fame rami
Humaneve sonum reddunt convicia lingue.
Mura quies habitat, &c.
Janua, quæ verso stridivorem cardine reddat,
Nulla domo tota; custos in limine nullus.
At medio totus est, ebene sublimis in atra,
Plumeus, atricolor, pullo velamine reclusus:
Quo cubat ipse Deus, membris languore solutis.*

Frigore modico, aere humido. Estivis sub caloribus sani etiam homines vix placido somno frui possunt, si in conclavi diurnis radiis exposito dormiunt. Cum autem in febricitantibus major calor sit, multo molestior ipsis adhuc aeris æstus erit. Naturaliter nocturnum tempus somno dicatum est, tuncque & gratum aeris refrigerium & major humiditas, cæteris paribus, semper adest. Dum vero itinere, vel labore valido lassos homines meridiano somno languentes vires reficere tentant, patula sub tegmine sagi recubant, aut tremulæ populi umbras quærunt; sic enim a Solis ardore defensi, & humida ex arborum frondibus exhalante atmosphæra refecti, blando fruuntur somno. Unde & *Poeta* (*) forni domum in cavo montis, quod nunquam Solis radiis illustrabatur, posuit, nebulasque humo exhalantes addidit. Quomodo autem, & per quæ nimius aeris calor emendari possit, & simul humiditas sicco nimis aeri conciliari, pluribus dictum fuit in Commentariis §. 605. 2.

Victu blando emolliente; potu farinoso, leni, emolliente. Omnia, quæ ex hordeo, avena, oryza, oleribus mollissimis &c. parari possunt, tam in cibo, quam in potu, hic optima sunt: sic enim humorum per febrim aucta sæpe acrimonia demulcetur, & siccitas corporis, quæ etiam somnum impedire valet, emendatur; simulque nimius febris impetus pulcherrime compescitur (vide §. 610.) a quo solo vigilia pertinaces quandoque oriuntur. Dum enim omnia, quæ sensuum externorum organa valide afficere valent, evitantur, ut somnus subrepat; patet facile, simul requiri, ut omnia illa tollantur irritamenta, quæ ab humorum acrimonia, corporis siccitate, & liquidorum minus facili meabilitate, ortum ducunt.

Susurro leni, assiduo, grato, blande tinnulo. Quantum lenè tale murmur, sed æquabile, facere valeat, in Commentariis §. 702. dictum fuit: patuitque tunc, deliria sic sedari, & somnum induci. Pulcherrime hoc notavit *Ovidius* (†). Quamvis enim muta quies habitaret somni antrum;

--- -- saxo tamen exit ab imo
Rivus aquæ Leibes, per quem cum murmure labens
Invitat somnos crepantibus unda lapillis.

Medicamentis farinosis, suboleosis, humectantibus, demulcentibus. Quæ suo effectu conspirant cum illis, quæ ad cibum & potum in similibus agris modo laudata fuerunt. Emulsa ex amygdalis, seminibus cucumerum, melonum, cucurbitæ &c. cum decocto avenæ vel hordei parata, hic imprimis laudantur. Solent & addi papaveris albi femina, quæ similem cum prioribus efficaciam habent, nulla ve-

Tom. II.

(*) Ibidem. (†) Ibidem. (b) Ibidem.
(i) Lib. I. de Curatione morbor. acut. cap. 1. pag. 75.

ro narcotica virtute prædita sunt; ut certissime novi, adeoque magna etiam quantitate tuto adhiberi possunt. Profunt autem hæc omnia, quatenus farinoso lentore demulcent, & humectant, & blando oleo, quo scatent, omnem acrimoniam obvolvunt & leniunt; simulque optime nutriunt. Omnia enim hæc femina tusa, & prælo pressa, copiosum oleum sudant, quod tamen in plerisque brevi rancescit pessime; adeoque in febribus minus tuti usus foret. Verum in emulsis inde paratis oleosa illa mollities habetur, neque tamen adest rancidæ acrimoniæ metus, sed omnia hæc acefcunt potius. Laudantur & decocta plantarum illarum lactescentium, ut chondrilla, hieracii, taraxaci, scorzonæ, tragopogonis, lactucæ &c. quæ omnes vulneratæ viscosum lacteum succum fundunt, cujus summa efficacia est in solvendo viscido febrili (vide §. 614.) & in quibus omnibus fere lenis paregorica virtus est, non quidem adeo stupefaciens, ut in papavere & similibus narcoticis plantis observatur, optime tamen ad blandum & naturalem somnum disponunt. Videtur & harum usum indicasse *Ovidius* (b), dum dicit:

Ante fores antri sæcunda papavera florent,
Innumeraque herba, quarum de lacte soporem
Nox legit, & spargit per opacas humida terras.

Ex omnibus autem illis gratissimorum, nec minus efficacium, remedium, ingens varietas haberi poterit.

Odore vegetabilium soporiferorum. Decussa florentium papaverum capita, hyoscyami, solani vulgaris officinarum, fabarum florentium surculi &c. talem spirant odorem, qui diu naribus haustus caput gravat, & levem somnolentiam inducit. Pavimentum conclavis, in quo ægri decumbunt, his respargitur, vel quod melius est, evulsæ integræ tales plantæ, vasis aqua plenis immerse, in conclavi reponuntur, sic una cum aquoso halitu, quem spargunt, illud odoratum soporiferum per aera volitat, atque una cum blando aeris refrigerio & humectatione somnum faciunt: hybernis mensibus stillatiæ ex his plantis aquæ, quæ in officinis profant, illarum defectum supplere poterunt. Unde & *Aretæus* (i) voluit, integras tales herbas, si recens lectæ fuerint, cervicalibus subjiciendas esse. *Crasant* enim & *madefaciunt spiritum aridum & tenuem, & caliginem quandam sensibus obducunt: grave autem & torpens est caligo: id vero est somni principium.*

Usu anodynorum, paregoricorum &c. Cum autem pervigilium febrile, uti §. 708. dictum fuit, plerumque pro sua causa habeat leve inflammationis cerebri initium, non adeo tutum erit ad narcotica statim confugere, illisque ægros sopire. Uti enim antea in Commentar. §. 229. 2. & in curatione delirii §. 702. monitum fuit, in morbis acutis inflammatoriis, quamdiu nondum remisit illorum impetus, suspectus est narcoticorum usus; & *Sydenhamus*, uti ibidem dictum fuit, observavit, citius data hæc remedia profuisse nunquam, sæpius vero obfuisse. Omni ergo molimine artis inflammationis curatio tentanda erit, & cavendum illius incrementum: ad quam rem imprimis conducunt pedum balnea, & frictions, situs corporis erectus, epispastica partibus corporis inferioribus applicata; quibus omnibus morbi impetus a capite revellitur.

Tan-

Tantam spem in frictionibus posuit *Aesclepiades* (k), ut his solis fere somnum, in Phreniticis difficilem, & necessarium tamen, quassiverit. Voluit enim ut primo die a cibo, potione, somno abstineretur: vesperi daretur potus aqua: tum frictio admoveretur lenis, ita ut ne manum quidem, qui fricaret, vehementer imprimeret: postero deinde die, iisdem omnibus factis, vesperi daretur sorbitio & aqua, rursumque frictio adhiberetur. Adeo autem efficax ad somnum conciliandum hoc remedium credidit, ut fateatur, nimiam frictionem etiam lethargi periculum adferre. Quamvis autem non determinetur illa, quanam corporis partes perfricandae sint, & *Averroes* (l) aequae capitis blandum attritum laudaverit, ac suavem pedum ex oleo contrefactionem: imo & addiderit, potissimum prodesse, si tempora & aures scalpantur, cum & ferarum iram & furorem mollis contractio capitis auriumque coerceat; praestare tamen videtur ad impetum humorum a

capite revellendum, si pedes perfricentur, quamvis tamen mollis illa attritatio capitis non inutilis videatur. Longe enim sepius aliud perfricandum est, cum aliud dolo; maximeque cum a summis, aut a mediis partibus corporis evocare materiam volumus, ideoque extremas partes perfricamus (m). Optimum simul est, si eodem tempore linteam posca madidam fronti applicetur. Imo observavit *Sydenhamus* (n), si vigilia ultra febrem excurrerent, cessantibus aliis symptomatibus, linteam aqua rosarum stillatitia madidam, & frigide sincipiti ac temporibus applicatam, plus prodesse quam narcotica quavis. Si vero his omnibus factis vigilia maneat, & morbus jam in declinatione fuerit, signaque docuerint ab inflammatione cerebri non amplius metuendum esse; tunc anodyna, paregorica, narcotica adhiberi poterunt; a lenissimis incipiendo, sensimque augendo illarum dosim, vel fortiora adhibendo, donec levetur malum.

CONVULSIO FEBRILIS.

§. 710. **C**onvulsio prius descripta (§. 230. ad 235.) hic semper a vitio cerebri, quod vel cerebrum vellicantibus afficitur; vel ex inordinato appulsu, transfluxu, egressu liquidi cerebrosi, quod oriri potest ex omni illa causa, quae deliria, comata, pervigilia creare potest (§. 701. 702. 703. 704. 708.), quare iterum magna hic varietas in aetiologia, & curatione.

Quid sit convulsio, quanam sint variae ejus species, & quomodo a tremore distinguatur, dictum fuit, quando in vulnerum historia de hoc symptomate agebatur, nempe a §. 230. ad 235. usque. Generalis causa tunc convulsionum posita fuit omne illud, quod liquidum nervosum vi alterna in musculos pellit. Interim tamen considerabatur ibidem tantum hoc malum, quatenus ejus origo in ipso vulnere haerebat, & pendeat praecipue a materia irritante nervos in vulnere nudos; vel a nervorum laesione tali, ut quibusdam fibrillis destructis, reliquae adhuc coherentes sustinerent omnem illam vim, quam omnes simul unitae prius, vel denique quatenus, nimia evacuatione cruoris praegressa, sequeretur hoc symptoma. Cum autem & febres comiterentur convulsio quandoque, atque tunc frequenter aliis causis ortum debeat, meretur & inter symptomata febrilia singularem pertractationem.

Quia autem omnium musculorum voluntariorum actio a cerebro pendet, & in his musculis solis fere tantum convulsionem observentur (in vitalium enim actionum laesionibus convulsionem febrilem vix locum habere videntur) illorumque actio a cerebro pendeat; patet, cerebri vitio convulsionem attribuendam esse: a cerebro enim per nervos derivatur in musculos illa causa, quae illorum contractionem efficit. Causa ergo proxima convulsionum in cerebro semper haeret, quamvis causa remota in aliis & diversissimis quidem corporis locis esse possint; uti statim patebit. In vulneribus ipsis autem causa illa remota haerebat semper, vel saltem a vulnere tanquam causa producta fuerant: convulsionem autem febrilem, quamvis & a causis remotis alias partes corporis occupantibus nascantur, tamen & a topico cerebri malo ortum ducere possunt. Cum autem convulsio in omnibus musculis locum habere possit, atque in pulmone, ventriculo, intestinis, vesica &c. fibras musculosas adesse constat; patet,

& haec viscera similiter affici posse: verum de his proprie loquendo hic non agitur, cum talia mala ex laesis harum partium functionibus cognoscantur fere tantum, externis vero sensibus Medici non semper adeo obvia sint. Vidimus enim antea, diras anxietates a spasmodica constrictione fibrarum pulmonum, nausam & vomitum a simili vitio fibrarum muscularium faucium, oesophagi, ventriculi, intestinorum &c. produci; idemque constitit, ubi de ructibus & flatibus agebatur. Praeterea illarum fibrarum muscularium actiones etiam absque voluntatis determinantis imperio perficiuntur, & silentibus omnibus cerebri actionibus in profundo somno, vel & apoplexia, pergunt. Convulsio ergo febrilis, de qua hic agitur, in musculis movendo corpori destinatis, & voluntatis imperio subiectis, locum habet; adeoque semper a vitio cerebri pendet. Verum patuit ex illis, quae in Commentariis §. 701. dicta fuerunt, ab aliis partibus corporis affectis sic posse affici sensorium commune, ac si causa physica in ipso cerebro praexistisset; cum tamen longe alius in locis haereat origo mali, simulque tunc constitit, illam mutationem cerebro induci medianibus nervis. Unde causa convulsionis febrilis bifariam distinguuntur: quatenus nempe, nervis prius in alia parte affectis, agunt in cerebrum; vel ipsae illae causae immediate in cerebrum ipsum agunt, non affectis prius nervis in aliis locis corporis. Constitit autem ex illis, quae in vulnerum historia dicta fuerunt (vide §. 163. 164. 165.) a laesione nervorum & nervosarum partium, etiam in distitis a capite partibus, sic posse affici cerebrum, ut violentissima fiant convulsionem. Pariter probatum fuit ex observationibus *Vesperi* (vide Commentaria §. 229. 2.) venena, in ventriculo haerentia, diras produxisse convulsionem, cessantes illico, dum vomitu haec excuterentur. Unde patet, convulsionem febrilem, aequae ac deliria & comata, a foribus circa

(k) Celsi. Lib. 3. cap. 18. pag. 152.

(l) Celsi. Lib. 2. cap. 14. pag. 90.

(1) Lib. I. de Curat. morb. acut. cap. 1. pag. 75.

(n) Sect. 1. cap. 4. pag. 83.

prae-

CONVULSIO FEBRILIS.

§. 710. 711.

praecordia haerentibus nasci posse. Sic observavit *Galenus* (o), quosdam homines in febribus repente convulsione prehendi, nullo praecedente indicio, quod illam praesagiret; bilioso tamen superveniente vomitu illico liberatos fuisse.

Verum omnes illae causa, quae inordinato appulsu, transfluxu, egressu liquidi cerebrosi, actiones cerebri turbant, pariter convulsionem producere valent; uti patet ex illis, quae in delirio & comate, a similibus causis oriundis, dicta fuerunt. Sic observatur frequentissime in junioribus, dum valide febre agitantur humores, convulsionem nasci; etiam in tertiana vernae, febrium omnium, (si Ephemeram exceperis), maxime salutaris, paroxysmis, a solo violentiori motu humorum per cerebrum. Quandoque & in ipso initio ingruentis talis paroxysmi convulsio fit, dum velox, parvus & saepe intermittens pulsus (vide §. 576.) turbatam circulationem satis indicat; adeoque & inordinatum sanguinis ad cerebrum appulsus. Dum nimia sanguinis copia majora vasa distendente, ob plethoram vel rarefactionem, comprimuntur tenerrima cerebri vasa, pariter convulsio fit: unde sequens praesagium habetur apud *Hippocratem* (p): *Caput dolentes, cum catoche delirantes, intercepta alvo, terrens oculis, facie florida* (αὐθιγοί)

opisthotono corripiuntur. Omnia autem haec signa febre nimiam plenitudinem & distensionem in vasis sanguineis capitis demonstrant. Verum & nimia vasorum inanitio convulsionem facere potest; sive illam valida haemorrhagia (vide §. 232.), sive alia quavis evacuatione humorum produxerit; tunc enim deficit requisita illa pressio in vasa cerebri. Unde *Hippocrates* (q) pro generali axiomate posuit, convulsionem vel a repletionem, vel ab evacuatione oriri.

Patet ergo, convulsionem febrilem a similibus causis nasci ac comata, deliria, pervigilia: simul etiam apparet, ingentem harum causarum diversitatem esse; illaque tamen accurate distingui & cognosci debere, ut aliquid certi circa prognosin & indicationem curatoriam determinari possit; cum oppositae saepe causa convulsionem faciant, & contrariam medelam requirant.

Convulsionem autem in febribus metuendam esse novimus, si quaedam ex memoratis causis praegressa fuerint; & imprimis si delirium, coma, pervigilium, aut alia signa docuerint, cerebri functiones turbatas esse. Tendinum subfultus in manibus, dum pulsus aegrum Medici explorant, pro signo imminens convulsionis merito habetur. Ubi vero adsunt convulsionem, facile cognoscuntur ab omnibus.

§. 711. **S**i diu perseverat, commercio nervorum facile totum genus nervosum afficit, unde tristitia mala.

Quamvis convulsio semper metuenda sit, ubi tamen illico cessat, raro multa mala relinquit. Pauci sunt homines, qui non aliquando convulsionem passi fuerunt; imprimis in tenera aetate, dum a dolore quocumque, fragore majore, vivida nimis luce, & plurimis aliis similibus causis, quae sensus externos subito & valide afficiunt, convulsio nasci solet. Imo & adultis saepe contingit, ut in primo somni quasi limine toto corpore convulsi evigilent, cum imaginatione, ac si ex alto ruerent praecipites, vel alia simili terrificata idea in mente excitata. Patuit & ex *Galenis* observatis, praecedenti paragrapho memoratis, subito convulsus in febribus homines vomitu bilis illico liberatos fuisse, & similes casus in praxi clinica saepius occurrunt. Unde in *Coacis Praenotionibus* (r) habetur; *Convulsio in febre nata, eodem die desinat, bonum*. Contra vero, *convulsio in febre nata sedat febrim eodem die, aut postero, aut tertio. Si vero tempus, in quo incipit, transgrediatur, & non designat, malum est*. Ubi enim diutius durat, sic turbari potest sensorium commune, ut omnes ejus actiones mutantur mirifice, & horrenda mala sequantur. Quamvis enim quandoque simul & semel totum corpus in febribus convellatur, saepius tamen in hac vel illa parte corporis solent prima convulsionum vestigia apparere; dum tendines in manu subfultunt, facies distrahitur, oculi miris modis distorquentur, aut immobiles & rigidi, tetano quasi affectis musculis oculos moventibus, manent. Postquam haec aliquo tempore adfuerunt, solent & aliae partes affici, tandemque totum corpus misere convelli; toto genere nervoso jam affecto, per commercium nervorum, uti vulgo dici solet. Nervos enim tale commercium habere, ut uno affecto turbentur & reliqui, certis observatis constat; uti in Commen-

tar. §. 701. dictum fuit. Quantum tamen ex Anatomie constat, videntur omnes nervi singulares decurrere, non vero minores ex majoribus exire, tanquam rami ex truncis suis; ut in arteriis & venis fit, in quibus cava ramorum cum cavis truncorum communicant. Majores enim nervi, qui truncos referunt, fasciculis minoribus, una communi membrana involutis, constant; atque hi fasciculi iterum ex minoribus aliis componuntur, sic ut nondum subtilissimum etiam Anatomicorum industria hic finem invenire potuerit. Atque hoc etiam videbatur requiri, ut subtilissimum liquidum, encephali fabrica secretum & per nervos motum, distinctissimis viis ad omne punctum totius corporis deferri posset, ad sensum & motum perficiendum. Adeoque videtur illud commercium inter nervos ope encephali, unde singuli originem ducunt distinctissimam ab aliis omnibus, perfici. Ubi ergo, prius convulsa una parte, postea & aliae similiter afficiuntur, novimus illam causam, quae prius malum fecit, etiam ad alia sensorii communis loca propagari; si nempe topica in cerebro fuerit convulsionis causa, inordinatum appulsus, transfluxum, egressum liquidi cerebrosi efficiens. Vel si nervi, in quibusdam corporis locis irritati prius; nullo malo topico in cerebro haerente, idem effecerint, scimus & hanc causam sic invaluisse, ut totum sensorium commune, a quo omnes motus voluntarii pendunt, in suis functionibus turbetur.

Quanta autem, & quara tristitia mala, diu perseverantes convulsionem sequi possint, dictum fuit in Commentariis §. 233. ubi de convulsionum effectibus agebatur. Tanta enim quandoque tristissimi humoris mali acerbitas est, ut *Medicus praesens atque aspiciens, nec ad vitam, nec ad doloris levamen, neque*

(o) De locis affectis Lib. V. pag. 6. Chart. Tom. VII. pag. 491.

(p) Proorrh. Lib. I. Charter. Tom. VII. pag. 756.

(q) Aphorism. 39. Sect. 6. Charter. Tom. IX. pag. 273.

(r) Num. 157. 158. Charter. Tom. VIII. pag. 300.

que ad figure emendationem quidquam opis adferre possit. Nam si membra dirigere velit, viventem sane hominem distraxerit discerpseritque; igitur victis a morbo nihil ultra subveniens contristatur duntaxat. Hæc vero est Medici magna infelicitas (s).

§. 712. SI inflammationis cerebri signa prægressa subsequitur convulsio, fere lethalis. Si post urinam crassam prius emissam mox aquosa, pellucida, exit, dein convulsio fit, & quæ cum delirio perpetuo.

Quamvis autem semper periculosa sit convulsio ob pessimos, qui inde sequi possunt, effectus, in febribus tamen inde adhuc major metus est. Febrem enim convulsioni succedere præstat, quam febri convulsionem (r). Varium tamen discriminis gradum cognoscimus imprimis ex diversitate causæ cognita, ægri ætate, & convulsionis vehementia & duratione. Longe enim major spes curæ superest, dum a bile corrupta, v. g. circa præcordia hærente cerebrum afficitur, quam si in ipso capite topica convulsionis causa hæserit. Longe facilius curatur convulsio a nimia plenitudine facta, quam illa, quæ post validas exinanitiones orta fuit; cum citius per artem possimus tollere illa, quæ abundant, quam restituere perditam. Sed & ætas varia ægri multum discriminis in prognosi facit. Junioribus enim a levioribus etiam causis convulsionem frequenter accidunt; adultioribus raro, & non nisi validæ causæ hujus mali accesserint. Unde Hippocrates (u) dixit: *Pueris vero convulsionem sunt, si febris acuta fuerit, & venter non deiciat, & vigilent, & perterreantur, & ejulent, & colorem immutent, & ex viridi pallidum, aut lividum, aut rubrum induant: Hæc autem promptissime accidunt puerulis recens natis ad septem annos usque, Adultiores autem pueri, & viri, in febribus jam non prebentur convulsionibus, nisi vehementissimorum & pessimorum signorum quid accesserint qualia in phrenitide sunt.* Puerorum autem illa proclivitas in convulsionem a facili mobilitate totius generis nervosi pendet; unde & in adultis, in primis foeminis, quæ similem temperiem habent, a levioribus causis convulsionem nasci poterunt, adeoque etiam sæpe minus sanestæ, uti & Aretæus (v) monuit. Forte ideo Hippocrates in textu modo citato mulierum non facit mentionem, sed simpliciter dixit, adultiores pueros & viros rarius convelli in febribus. Alibi etiam (w) dixit, *Hysterics convulsionem faciles esse: verum & addidit, sine febre; quia certe majus & in his periculum est, si febre laborantes convellantur: interim tamen inde constat, in similibus mulieribus a levioribus etiam causis convulsionem metuendas esse.* Quo autem vehementiores fuerint convulsionem, eo periculosiores esse, facile patet. Duratio autem hujus mali non semper eandem prognosin dat: licet enim prima fronte appareat, eo pejorem eventum esse expectandum, quo diutius convulsionem causa in cerebrum egerit, si tamen diutius excurrat hoc malum, signum est, tam validas esse corporis vires, ut sustinere possint tantas agitationes; atque aliqua spes superest, naturam de morbo triumphare posse; imprimis si nulla signa docuerint, cerebrum in suis functionibus quati-

die magis & magis lædi: quod novimus, si deliria, comata, pervigilia, *uivigilia* &c. quæ sæpe convulsionem comitantur, non augeantur, sed minuantur potius; simulque vires vitales adhuc bonæ fuerint, quod ex pulsu & respiratione imprimis cognoscimus. Numquid Sydenhamus in symptomatica phrenitide febrem acutam continuam comitante, postquam ad debitum moderamen febris impetum redierat, optimam spem concipiebat, si affectus ille in diurnitatem aliquam excurreret? imo diserte monet, hanc moram, quantumvis etiam perterrefaceret adstantes horrendum hoc symptoma, non tamen mortem intulisse statim, sed inducias ferre posse ac solere tale malum, modo nec cardiacis, nec calidis remediis datis, accendatur febris impetus (x). Admodum ergo verosimile videtur, & in convulsione, quæ a similibus causis ac delirium febrile nascitur, tales inducias locum habere posse: & probe memini plures mihi in praxi occurrisse casus, qui hanc rem confirmant. In nobili juvene, febre continua acuta decumbente, subsultus tendinum jam sexto morbi die aderant; sequebatur tremor totius corporis; decimo quarto die omnes musculi totius corporis convellebantur: sustinuit tamen ad vigesimum & primum diem horrenda hæc mala; tuncque cessaverunt convulsionem, & ex periculosissimo hoc morbo evasit, licet omnes adstantes conclamatum crederent, & serio iracerentur mihi, quod aliquam adhuc spem in sinu forem, & oblati remediis molestus essem ægro, quem jam periturum firmiter sibi persuaserant. Nisi fidelis famulus strenue jussa executus fuisset, crudeli amicorum commiseratione periisset æger. Habentur autem apud Hippocratem quædam hanc rem confirmantia. Sic dicit, epidemicam constitutionem describens: (y) *Multis autem convulsionem, ac magis pueris ab initio: atque febricitabant, febribusque convulsionem succedebant; evanescit hæc plurimis horum diuturniora quidem, sed innoxia, nisi his, qui ex omnibus aliis perniciosè haberent.* Quin imo in ipso tetano adhuc spem superesse, patet ex Hippocrate. Dixit enim (z): *Qui tetano corripuntur, intra quatuor dies intereunt; hos vero si effugerint, sani sunt.* Et alibi (a) majorem adhuc diuturnitatem horrendo huic morbo tribuit, sic enim habet: *Hic tertio, aut quinto, aut septimo, aut decimo quarto morbi die perit: hos si effugerit, convalescit.* Similia fere eodem loco affirmat de opisthotono, cujus diuturnitatem tamen alibi adhuc magis extendit (b). Hic vero morbus, ut longissimo, ad dies quadraginta detinet; quos si effugerit, convalescit. Quam horrendæ autem illæ convulsionem sint, ex descriptione, quam in locis

(s) Aretæi Cappad. de caus. & sign. morb. acut. Lib. 1. cap. 6. in fine, pag. 4. 5.
(r) Hippocrat. Aphor. 26. Sect. 2. Charter. Tom. IX. pag. 68.
(u) In Prognosticis Charter. Tom. IX. pag. 68.
(v) De causis & signis morbor. acut. Lib. 1. cap. 6. pag. 1.
(w) In Prothetico. Lib. 1. text. 121. Charter. Tom. VIII. pag. 78.
(x) Sydenham. Sect. 1. cap. 4. pag. 81. 82. (y) Epidem. I. text. 24. Charter. Tom. IX. pag. 45.
(z) Aphorism. 6. Sect. 6. Charter. Tom. IX. pag. 107.
(a) De Morbis Lib. 3. cap. 12. Chart. Tom. VII. pag. 57.
(b) De internis affecti, cap. 55. Charter. Tom. VII. pag. 68.

citatis dedit Hippocrates, patet; uti etiam ex illis, quæ apud Aretæum (c) habentur.

Patet ergo, in convulsione febrili magnum semper discrimen adesse; neque tamen facile desperandum esse. Ex dictis hactenus poterunt intelligi sequentes regulæ prognosticæ.

Si inflammationis cerebri signa prægressa subsequitur convulsio, fere lethalis. Designat enim tunc causam inflammatoriam tam validam esse, atque adeo profunde adactam in vasorum cerebri angustias, ut ipsa medulla cerebri afficiatur. Uti enim constitit ex illis, quæ in vulnerum capitis historia dicta fuerunt, meninges cerebri, & ipsa corticalis substantia sæpe læduntur, absque convulsionibus sequentibus; ubi vero medullaris substantia læsa fuerit, tunc & convulsionem adfert. Tota enim spes curæ in cerebri inflammationibus consistit in eo, ut benigna resolutione concretum inflammatorium in fluorem redigatur: verum §. 386. demonstratum fuit, inter alia ad resolutionem inflammationis requiri, ut causa obstruens non nimis solidata fuerit, & obstructio parva, imprimis in arteriis, vel in initis lymphaticorum. Verum ubi convulsio morbum inflammatorium cerebri sequitur, novimus ultimis corticalium vasorum angustias impactum esse illud concretum inflammatorium, adeoque vix expectari posse resolutionem: cujus difficultas adhuc augetur inde, quod arteriæ hinc tunicis elasticis destitutæ facilius distendantur, & impetu a tergo urgente loca obstructa quamvis immunito, non valeant repellere immeabiles moleculas versus latiorum vasorum partem, & inde in majores truncos; a quo tamen repulso inflammationis resolutio multum pendet. Unde Aretæus (d) de convulsionibus febrilibus agens, dixit: *Fit autem & convulsio ob excedentem siccitatem: sequitur autem maxime perniciosas phrenitides, tum propter febris vehementiam, tum ob intentos & aggressivos motus. Et ex his, qui sic convulsi sunt, neminem servatum ipse vidit, neque audit, qui vidisset.* Signa autem inflammationis cerebri ex illis haberi possunt, quæ de inflammationis signis generalibus §. 382. dicta fuerunt; uti etiam ex illis, quæ postea §. 772. de phrenitide adhuc dicenda erunt.

Si post urinam crassam prius emissam, mox aquosa, pellucida exit, dein convulsio fit, pessima est. Per urinam novimus expelli de corpore sales & olea sanguinis, quæ jam acriora reddita nocuissent, si diutius in corpore mansissent. Aucta vero circulationis velocitate sanguinem resolvit in sales & olea volatiliora & acriora, dictum fuit §. 100. Patet ergo in febribus majorem adhuc necessitatem esse, ut per urinam vias talia eluantur, unde etiam in febribus urina acrior, colorator, ipsa sæpe & contentis saturata mingitur, ob majorem attritum liquidorum ad vasa & inter se, & auctam humorum acrimoniam. Si ergo, post urinam crassam, prius emissam, mox aquosa & pellucida exit, novimus retineri in corpore olea & sales sanguinis acriora reddita, illaque, circulantibus humoribus mista dum manent, imprimis nocitura illis in locis, ubi tenerima vasa sunt, id est, in encephalo. Ubi ergo convulsio talem urinam sequitur, novimus, ab acribus

Tom. II.

retentis irritari cerebrum; adeoque summum discrimen esse, ne destruantur brevi tenerrima & pulposa hæc vascula, dum aucto per febrem circulationis impetu acres humores per illa pelluntur. Merito ergo damnavit Hippocrates (e) urinas albas & tenues tanquam admodum vitiosas, & in phreniticis maxime tales urinas apparere dixit (f): addiditque Galenus in Commentariis in hunc Aphorismum (g), se nullum phreniticum sanatum vidisse, qui talem urinam emisisset. In alio autem loco (h) dicit: si in ardente febre tenuis & alba urina appareat, designat phrenitidem; si vero jam adest phrenitis, & talis urina appareat, prædicimus mortem. Forte & talis urina exit, quia per morbum læsis cerebri functionibus incipit totum genus nervosum turbari: nam videmus in hysterics & hypochondriacis, dum paroxysmus instat, incredibilem copiam tenuis & pellucidæ urinæ excerni: adeoque talis urina videtur & pessimum signum esse, & simul nocere ut causa, quatenus tunc acria in corpore retinentur.

Si in febre post magnas evacuationes oritur convulsio, & hæc fere lethalis. Ipsa enim mors instat, dum ab hac causa convulsio fit; uti videmus in mactatis animalibus, quæ paucis ante mortem momentis validissime convelluntur. Præterea curatio convulsionis a magnis evacuationibus nata requirit, ut subito reddantur corpori illa, quæ perierant; verum hoc efficere difficillimum est in febricitantibus. Licet enim ingerantur exhaustis talibus ægris optima quævis, requirunt tamen hæc viscerum & vasorum actionem, ut induant humorum nostrorum indolem: cum autem per febres a fanitate multum recedant sæpe omnes, vel saltem plures, functiones, patet difficultatis ratio. Videantur & illa, quæ in Comment. §. 234. 4. dicta fuerunt.

Ut & quæ cum delirio perpetuo. Quamvis motus muscularis voluntarii exercitatio a cerebro pendeat, atque idearum ortus, ex objectis in sensus externos agentibus, vel ex imaginatione, illarum dein combinatio, & judicium inde natum, animique affectus, similiter in cerebro suam sedem habeant: constat tamen observatis, diversis locis cerebri distinctas adeo actiones exerceri. Quandoque enim per febres affecto cerebro delirium adest, illibata manente motuum muscularium exercitatione: aliquando etiam & convulsionem absque delirio in febribus observantur, quamvis rarius. Plerumque enim delirium adest simul, vel saltem convulsionem antecedit. Si leve delirium sit & per intervalla, minus malum est; ubi vero perpetuum delirium convulsionem comitatur, novimus, cerebri omnes actiones turbari, adeoque summum discrimen adesse.

Videntur tamen & Veteres Medici observasse convulsionem validissimas absque delirio. In tetani enim historia, quam exactissime descripsit Aretæus (i), nulla delirii mentio fit; uti neque apud Hippocratem (k). Ubi vero opisthotonum describit, addit: quod quandoque nudentur tales ægri. Contigit & mihi tetanum videre absque ullo delirio per totum morbi decursum; cum autem rarius hæc morbi species in his regionibus occurrat (nisi a vulnere læsis

Y 3 ner-

(c) De causis & sign. morb. acut. Lib. I. cap. 6. pag. 3. 4.
(d) Lib. Medicin. Lib. V. cap. 111. pag. 57. Vel. tetrab. 2. ferm. 1. cap. 131. pag. 286.
(e) In Prognosticis Charter. Tom. VIII. pag. 633. 635.
(f) Aphor. 72. Sect. IV. Charter. Tom. IX. pag. 182.
(g) Ibidem.
(h) In libro de urinis Galeno adscripto cap. 4. Charter. Tom. VIII. pag. 338.
(i) De causis & signis morbor. acut. Lib. I. cap. 6. pag. 3. & 4.
(k) De Morbis Lib. 3. cap. 12. Chart. Tom. VII. pag. 57. De intern. affection. cap. 56. ibid. pag. 678.

nervis vel tendinibus productus fuerit), non inuile duxi, breviter hic addere, quæ in miro hoc morbo viderim. Sanissima & optima temperiei virgo, triginta annos nata, mane surgens vidit sinistram faciei partem tumere, palpebram superiorem oculi sinistri depressam, angulum labiorum ejusdem lateris sursum retractedum. Cum autem in reliquis omnibus functionibus optime se haberet, & odontalgia ex cariosis dentibus obnoxia sæpius subitos tales tumores faciei experta esset, nihil mali suspicabatur, sed per triduum solitos labores exercebat, quotidie per plateas incedens. Quarta die me consuluit, & accurato examine nullam causam procatartica invenire potui, quamvis aliquid maligni latere suspicarer. Instituta venæ sectione satis larga, purgans antiphlogisticum dedi; atque incepit minui his factis faciei tumor, & labii retractio, & palpebra superior magis attolebatur. Verum sexto die febris accessit, & simul sentire cepit insolitam cervicis rigiditatem, & difficulter maxillas ab invicem diducere poterat. Altera venæ sectione instituta, molliissimo emplastro cervicem, collum, maxillas tegi jussi, & emollientissimis decoctis totum corpus replere conatus fui. Septimo die firmissime cohærent maxilla, & octavo die ad os sacrum usque una cum cervice totum dorsum obrigit; & in manibus pedibusque instantis tetani minas sensit: facies turgida & inflata apparebat, febrisque manebat eadem. Undecima die deltoides musculus in utroque brachio tumidi & rigidissimi erant, & mirum in abdomine motum se sentire querebatur; qui, dum vel minimum loqueretur, ad cardiā adscendebat: levamen a compressione moderata abdominis percipiebat: dormienti manus convellebantur, & oculi miro modo circumvolvebantur. Duodecimo die omnes artus rigidi erant: decimotertio tensio in nucha incipiebat minui; simul ac dormiturire inciperet, summo cum terrore evigilabat, & in faucibus impedimentum sentiebat, ac difficillimam deglutitionem. Decimaquarta die incepit brachia & collum movere, deglutitio melior erat, dormienti diducebantur ab invicem maxilla; contractæ denuo, simulac evigilaret. Decimasexta die mirum in abdomine motum percepit cum summa anxietate, absque dolore tamen: in inguine utroque dolorem molestissimum dilacerantem quasi sensit; totus truncus corporis tetano rigescebat; crura tamen melius movebat, & maxillas parum deducere poterat; vidique linguam stigmatibus albis, dolentibus, obsitam esse. In eodem fere statu mansit usque ad diem decimam nonam;

§. 713. **I**n curationem prius pervestiganda est causa singularis (710.) & locus primario affectus, unde convulsio ortum habet (710.) dein ocyus medicamenta applicanda illa, quibus acre leniri, impactum resolvi, contractum laxari possit. Unde diluere, laxare, revellere, lenire, fere sanare solent convulsiones hæc; nec unquam specioso antispasticorum titulo fides adhiberi debet.

Cum ex dictis ad §. 710. patuerit, diversissimas, imo & oppositas omnino causas convulsionis febrilis observatas fuisse, necessarium erit, illas sedulo investigare, ut cum fructu medela applicari possit. Animia enim repletionæ æque, ac ab inanitione vasorum, convulsio fit; adeoque quod in uno casu sanationem, in altero sæpe mortem faceret. Simul etiam requiritur, ut cognoscatur locus primario affectus; an nempe in cerebro ipso topica causa hæreat, an vero in aliis corporis locis adsint talia, quæ nervos irritando cerebrum afficiunt; in tali

tunc incepit febris augeri, simul pulsus plenior erat, & cutis ubique rorido madore perfundi: artus melius movere poterat, & maxillas plus diducere; sed truncus corporis adeo rigidus manebat, ut, dum instructo erecta federe vellet, a binis mulieribus magna vi & repetitis nixibus elevari deberet, sicque corpus antrorsum flecti; quod tamen absque dolore fiebat, licet tanta vis adhiberetur: appetitus insurgere, liquidos tamen cibos tantum sumere poterat, quia manducatio adhuc molesta erat. In somno tamen oculi rotabantur & facies distorquebatur. Vigesima die pruritus per totum corpus aderat, & dolor quasi dilacerans in utroque inguine. Vigesima prima die febris minuebatur, omniaque in melius tendere videbantur. Vigesima secunda die circa cardiā molestum dolorem habuit, uti & in dorso ad eandem cum cardiā altitudinem. Vigesima tertia die maxilla iterum difficiliter aperiiebatur, & in solo dextro spinæ latere rigiditatem sensit, & dolor ille cardiæ evanuerat. Vigesima quarta die dolor a lumbis ad humerum dextrum usque, qui levabatur compresso abdomine. Febris interim sensim decresebat, uti & rigiditas in dextro spinæ latere, sed ingratum stuporem sentire incepit in eodem loco, qui etiam sensim minuebatur. Vigesima nona die febris aberat, oprime appetebat, maxillas diducere poterat, & linguam exserere; quæ tamen tumida & ad latus quasi ulcerosa apparuit. Sensit simul, ac si numerosissimi funiculi in dorso dissilirent, absque ullo tamen dolore; atque quadragesima ab initio morbi die gradus adscendere & descendere potuit; posteaque integre restituta a tam difficili morbo sana & incolumis jam per triennium vixit.

Toto autem morbi decursu mens perfectissime constitit, & urina copiam sedimenti satis æquabilis quotidie fere deposuit. Postquam autem binis venæ sectionibus institutis videram tale adesse febris moderamen, ut a nimio ejus impetu nullus metus esset; blando victu sustinui vires, epispasticis pedibus applicatis impetum a superioribus averti; strictam nimis alvum clysmatibus molliissimis bis vel ter sollicitavi; rigidas tetano partes fomentis & linimentis molliissimis fovi; molliissima decocta, & emulsiones similes dedi, additis subinde lenioribus nervinis medicamentis; & sub finem morbi, cum vigilæ molestæ essent, lenibus anodynis somnum conciliavi. Magnum commodum dabat, quod per cariorum hinc inde dentium interstitia potus & liquidi cibi transire poterant, toto illo tempore, quo maxilla pertinaciter clauderebatur.

enim casu frustra capiti medicina fieret. Dum v. g. circa præcordia fluctuans acrior & copiosior bilis actiones cerebri turbat, vomitorium datum talem convulsionis febrilis causam tollet cito: ubi vero, immeabili sanguine infarcto cerebri cortice, idem symptoma adest, vomitu augetur malum; dum inter vomendi conatus manifeste videmus sanguinem majore impetu & copia caput petere. Signa autem in præcedentibus recensita fuerunt, quibus variæ convulsionum causæ distingui poterunt, & detegi locus, in quo hæret origo mali. Hoc factu, & non prius,

prius, de medicamentis cogitandum est: in quibus ergo, pro varietate causarum & loci affecti, magna diversitas requiritur. In genere tamen statuere possumus, quod profint illa, quibus acre leniri, impactum resolvi, contractum laxari possit. Excepta enim illa convulsionis specie, quæ a subita & magna vasorum depletione fit, & solis replentibus curatur, hæc remedia semper locum habent: habita tamen ratione singularis acrimonie, & variæ indolis illius, quod impactum vasorum angustis hæret. Sic enim in junioribus, solo lacte fere viventibus, colostram caseosum in ventriculo vel interstiniis hærens, atque in acridam acrimoniam degenerans, irritando nervosam ventriculi & intestinorum fabricam, convulsiones producit. Sapo Venetus solvendo hæc coagula; absorbentia terrestria enervando acidam illam acrimoniam; lenia purgantia, quandoque & vomitoria, excutiendo hæc saburram, adeo profint: Ubi vero putridi humores, sive ante febrim præxistentes, sive febris tempore aut per febrim nati & collecti, circa præcordia fluctuant, purgantia quidem & vomitoria profunt, verum putrida illa acrimonia acidis emendatur felicissime, quæ in priori casu noquissent. Sic alia remedia requiruntur, dum sanguinis densitate inflammatoria immeabilis cerebri vasis impactus hæret, quam si frigidi & mucosi humores per febrim moti simile obstaculum fecerint, uti in leucophlegmaticis & senibus quandoque fit. Spasmo autem contractis partibus, laxantia imprimis conducunt: de quorum insigni utilitate videantur illa, quæ in Commentariis §. 164. & §. 234. 3. dicta fuerunt.

Unde diluere, laxare, revellere, &c. Diluentia enim humores ad facilem meabilitatem disponunt, omnem fere acrimoniam evertunt, & vasa sic laxant, ut facilius præmittantur liquida; urinæ & sudori vehiculum præbent, ut commode per has vias de corpore exire possint nocitura. Omnia simul lenientia, decocta ex emollientibus herbis parata, emulsa farinosa, olea pressa blanda, quæ ex hordeo, avena, oleribus molliissimis pariter hic conducunt; quatenus per hæc blandis liquidis corpus impletur, omnis acrimonia obtunditur & enervatur, simulque omnia vasa laxantur. Illa autem, quæ impetum & copiam humorum a capite derivant versus alia loca corporis, revellentia dicuntur; aguntque vel minuendo vasorum resistentiam in illis locis, vel augendo celeritatem motus humorum in iisdem. Balnea hinc pedum, epispastica, frictions, clysmata molliissima sæpe applicata, tanti usus sunt.

Ex Veterum Medicorum monumentis apparet, quod in convulsionibus curandis similia remedia adhibuerint: uti colligi poterit ex illis, quæ in Commentar. §. 164. & §. 234. 3. habentur. Est tamen unus vel alter locus apud Hippocratem (1), ubi frigida copiosa affusionem laudat ad convulsiones; quamvis paulo ante (m) frigidum convulsiones & tetanos facere, illudque nervis, cerebro, dorsali medulla, inimicum dixerit. Per frigidam autem copiosam affusionem constringi vasa, & densari sanguinem, notum est: adeoque hæc methodus videtur directe repugnare illis remediis, quæ modo laudata fuerunt. Verum, uti patet ex loco citato (n),

frigida affusionem quandoque tantum prodesse movit; & quidem in tetano absque ulcere, in juvene carnoso, & media ætate: neque videtur majori frigori, partibus convulsis conciliato, hunc effectum adscribere, sed dicit tantum, frigida copiose profuso caloris revocationem efficit: quod autem calori potius etiam in hoc casu curam tribuit, patet inde, quod mox subjungat sequentia: calor autem hæc solvit. In altero autem Aphorismo (o) viderit hunc effectum adscribere stupori a frigida affusione nato, qui nervorum imminutam actionem supponit. Cum autem in convulsas partes spiritus per nervos impetuosius ruant, apparet, quomodo hæc methodus quandoque prodesse possit, in illis nempe casibus, ubi ab inordinato spirituum motu convulsiones fiunt; uti v. grat. in hysteriis: tunc enim subito illo horrore & concussione totius corporis, quæ frigida affusionem sequi solet, poterit mutari illa spirituum directio, quæ jam adest, & convulsiones facit; videmus enim compeisci in tali casu sæpe illico hæc mala, dum spiritu salis ammoniaci, castoreo vel aliis similibus nervi narium irritantur tantum. Sufficit enim in hysteriis illis convulsionibus, (quas faciles hinc dixit Hippocrates, uti ad præcedentem paragraphum notatum fuit) sæpe quævis mutatio nervis induta, ut præsens tantum sensorii communis conditio removeatur. Unde & aqua frigida aspersio tales spasmos sæpe illico solvit: in convulsionibus autem febrilibus curandis minus tuta videtur hæc methodus.

Nec unquam specioso antispasticorum titulo fides adhiberi debet. Ex omnibus illis, quæ in hoc capitulo dicta fuerunt, evidenter apparet, nullum dari remedium antispasticum universale; sed decantatissima quævis talia, vel omnino nihil efficere, vel nunc prodesse, nunc nocere, pro varietate causarum, a quibus convulsio ortum duxit. Plethoricum juvenem, in febre acuta convulsam, & depletum curat: immodicis vero evacuationibus exhaustum curat repletio. Dum topica inflammatio cerebri acutam febrim comitatur, & convulsionem facit, venæ sectio, & alia remedia, quæ febrilem impetum compefcunt, optima sunt: & contra monuit Hippocrates (p), quod, convulsionem solvat febris superveniens acuta, quæ prius non fuit; si vero fuerit prius, jam exacerbata. Sic & alibi habetur: (q). Convulsione aut tetano laboranti febris succedens morbum solvit. Quando nempe per febrim illud, quod stimulo vel obstaculo convulsionem produxit, enervatur aut solvitur (vide §. 587.) Sic in tetani historia, præcedente paragrapho enarrata, decima nona die febris augebatur; sed & simul omnia in melius tendebant. Observavit Sydenhamus (r), infantes sæpius convelli in primo stadio variolarum, & morbillorum, antequam nempe per febrim versus corporis superficiem protrudatur morbi materia, mornetque, millenos periisse, dum clysmatibus sæpe repletis, aliisque evacuationibus, Medici curam tentarent: sic enim deprimebatur febris, per quam variolarum & morbillorum eruptio promoveri debeat; & qua eruptione facta illico cessabant hæ convulsiones. Patet ergo, nullam fidem adhiberi posse speciosis illis antispasticorum remediis, quæ ab enim examinatur ingens similium farrago, quæ ab

(1) Aphorism. 21. & 25. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 206. 210.
(m) Aphor. 17. 18. & Sect. V. ibid. pag. 204.
(n) Aphor. 21. Sect. V. ibid. 206.
(o) Sect. V. ibid. pag. 210.
(p) Coac. Prænot. N. 358. 359. Charter. Tom. VII. pag. 871.
(q) Aphor. 57. Sect. IV. Charter. Tom. IX. pag. 171.
(r) In Dissertatione Epistolari pag. 459.

auctoribus laudantur, patebit, plurima ex illis acidum absorbente vi prædita esse; unde etiam infantibus, ab acido convulsis, profunt: qualia v. g. sunt pulveres illi Comitissæ de Kent, Marchionis, mater perlarum, margaritæ &c. quædam omnino inertia videntur, ut rasura eboris, unguis alcis, cornu cervi &c. si nempe cruda fumantur; combusta enim in calcem acquirunt vim acida absorbendi. Alia iterum, in convulsionibus hysteriis optima quidem, stimulant & calefaciente vi febribus convulsionibus sæpe nocent, imprimis ubi inflammatoria sanguinis spissitudo, vel nimius impetus febrilis adsunt: uti v. g. spiritus cornu cervi,

§. 714. **S**I autem caput primario affectum deprehenditur, debet curatio fieri dicta (706.)

Si autem consisterit, causam convulsionis febrilis hæere in ipso capite, adeoque illud primario affectum esse, conducent illa, quæ in delirii fe-

eboris, sanguinis humani, sales volatiles oleosi, castoreum &c. Absorbentes illi pulvisculi, & specifica illa ex unguis alcis, ebore &c. parata remedia, tuto quidem exhiberi possunt, imo & sæpe debent, ut ægris vel adstantibus satisfaciatur Medicis, nihilque ab illo neglectum videatur, cum plenis buccis sæpe alii, in consilium vocati, hæc extollant, imprimis in oculis; cavendum tamen, ne his adhibita fide negligantur alia longe efficaciora remedia; atque multo magis adhuc, ne in usu vocentur talia, quæ ex cognitione causæ singularis convulsionis febrilis nocitura novimus.

brilis curatione laudata fuerunt, cumque tunc pleurumque & valida inflammatio adsit, cura eadem erit ac phrenitidis; de qua postea adhuc dicendum erit.

SUDOR FEBRILIS.

§. 715. **S**udor in initio acutæ febris, cujus causa paulo pertinacior, pro causa habet vasorum extremorum laxam debilitatem, cruoris circulationem vehementem; facilem aquæ ex reliquis sanguinis principis expeditionem.

Vidimus antea §. 594. quandoque materialem febris causam per febrem ipsam subigi, solvi, & mobilem reddi; sic tamen, ut tunc adhuc retineat aliquam dotem, qua æquabili circulationi repugnet; unde sensibili quadam evacuatione expellitur de corpore. Inter has evacuationes etiam locum habet illa, quæ per sudores fit. Talis autem sudor bonus semper est, & criticus dicitur: ille autem sudor febrilis, de quo hic agitur, symptomaticus est, & semper fere mali omnis; quia per illum parum vel nihil tollitur de causa materiali morbi, sed tenuissima sanguinis pars diffiatur. Criticus autem ille sudor rarissime in principio morbi contingit, ut pote naturæ vincentis morbum effectus: adeoque tantum, declinante jam morbi impetu, expectari poterit.

Per initium autem febris acutæ hic non intelligitur illud temporis punctum, quo sanitas in morbum descedit, verum notabilis totius decursus morbi pars; nempe, totum illud morbi tempus, in quod nondum apparet manifestum coctionis indicium; uti ex Galeno in Commentar. §. 590. dictum fuit: adeoque & hoc sensu initium febris acutæ sæpe comprehendit magnam partem illius temporis morbi, quod incrementum, vel ascensus, solet vocari: uti ibidem notatum fuit. Toto autem hoc tempore morbus incrementum, sanitas minuitur; adeoque & a sudore raro quid boni sperari potest, qui in hoc morbi stadio erumpit; cum a morbo prævalente tunc ortum ducere solet. Patet ergo & hoc febris acutæ initium variam latitudinem habere, prout celerius vel tardius decurrit febris, atque ipsa causa febris materialis facilius vel difficiliter per febrem ipsam subigi potest. Peracuti enim morbi statim extremos habent labores (c), & citissime decursum suum absolvunt: unde additur in textu, cujus causa paulo pertinacior, adeoque plus temporis requirit, ut subigatur & mobilis reddatur; neque tamen talis sit, ut sursum impetu corpus cito destruat, vel sibi viam querat. Uti enim patuit ex illis, quæ ad §. 594. a. ex Hippocrate allegata

(c) Hippocrat. Aphor. 7. Sect. I. pag. 12.

toribus nimis diffiatur; quia nempe calido sudore nimis debilitantur cutanea vascula. Mirum tale exemplum habet Tulpius (c) de virgine; quæ ab ineunte ætate, ob sudores prægnanti matri crebrius motos, tam pervia & patula habuit hæc cutis spiracula, ut continenter fere maduerint: & quidem tanta copia sudor exibat, ut quotidie ter vel quater indussa mutare cogeretur. Continuo hoc sudore magis adhuc debilitatis vasculis cutaneis, per septem amplius annos pertinax mansit malum, licet remedia convenientissima adhiberentur.

Cruoris autem vehementiorem circulationem sudorem facere novimus; cum per solum motum muscularem validum aucta circulationis velocitate, etiam gelidissima hyeme, sudor copiosus exprimi possit.

Verum & facilis aquæ ex reliquis sanguinis principis expeditio merito inter sudoris febrilis causas recensetur. Demonstraverunt Chemici, maximam partem sanguinis aquam esse, illamque leni igne inde expelli posse; adeo ut notaverit Hofmannus (u), aqueam illam sanguinis partem longe citius avolare, quam quamvis aquam in eodem loco atque eadem quantitate, & in simili vase positam.

§. 716. **S**I perennat, orbat sanguinem liquido diluente, reliquum inspissat, obstructions facit lethales, sanguine postea vix diluentibus vel resolventibus auscultante; unde omne fere morborum acutorum genus produci potest.

Requirebatur autem tanta aquæ copia in sanguine, ut illa interpolatione suarum partium inter reliquas moleculas crassiores sanguinis concretionem impediret; sicque sanguis aptus maneret, ut per ultimas arteriarum angustias fluere possit. Adunari enim moleculas sanguinis exsiccatione §. 117. vidimus; & contra resolvi adunatas moleculas dilutione per attenuans fluidum admistum, §. 132. demonstratum fuit. Si ergo perennat sudor in initio febris acutæ, diffiatur diluens liquidum, & residua sanguinis massa immeabilis redditur; adeoque brevi hærebit in vasorum arterioforum ultimis angustis; unde obstructions, inflammationes, & pessimæ illorum sequelæ nasci poterunt. Multi Medici fuerunt quondam in illa opinione, per sudores in morbis acutis expelli materiam morbosam posse; si non integre, saltem pro parte; adeoque semper morbi vehementiam illis minui; imprimis cum in peste, & paucis aliis morbis, volatile miasma quandoque hac via exiret: & leviores quidam morbi febriles, ex sola corporis perspiratione impedita nati, sudore orto sanarentur quandoque felicissime. Contemnebant autem illud periculum, quod a diffiata tenuiori sanguinis parte jure metuendum erat, dum putabant, diluentibus aquosis potatis, facile posse restitui illud vehiculum sanguinis, quod perierat. Verum ingestis aquosis potibus efficere quidem possumus, ut illi venis recepti cum sanguine fluant, verum adunatas semel sanguinis moleculas per vim morbi, & defectum tenuis liquidi illas sua interpolatione a concretionem prohibentis, resolvere difficilimum est; imo & quandoque penitus impossibile. Hæret enim sanguis, sic immeabilis redditus, in vasorum arterioforum angustis, adeoque diluentibus accessus fere negatur; & præterea sæpe tanta jam cohesio est molecularum adunatarum, ut aqua

se inter illas insinuare nequeat, dum fere in polyposam tenacitatem concreverunt; quam semel natam resolvere difficillimum est. Sic videmus, sanguinem recens de vena missum facillime aqua tepida dilui posse; ubi semel vero concreverit, integra resolutio illius concreti fieri nequit. Hinc apparet ratio, quare quandoque in acutissimis morbis absque ullo levamine ingens copia diluentium potetur; dum funesta illa tenuis & aquosa urina, magna sæpe copia emissa, docet, ingestam aquam intime sanguini misceri non posse, sed statim inde iterum separari, atque per urinæ vias expelli; adeoque sales, & olea sanguinis per auctam circulationis velocitatem acriora reddita, (vide §. 100.) retineri, ipsumque sanguinem inflammatoria densitate magis magisque inspissari, atque omnem miscelam cum aquosis respuere; unde brevi deliria, comata, convulsiones, & lethalis peripneumonia expectanda erunt, destructis per acria retenta tenerrimis vasculis, vel iisdem ab immeabili sanguine sic obstructis, ut functiones inde pendentes tollantur. Facile patet, omnia eadem mala metuenda esse, dum per sudorem ingesta diluentia statim diffiatur. Auguebantur vero omnia hæc mala, dum sudores in morbis acutis exprimebantur per calida & acria remedia, ut theiaca, croco, salibus volatilibus oleosis &c.; interimque ab omni sæpe potu arcebantur ægri, ne nempe talium remedium exhibitorum efficacia debilitaretur. Legi merentur de hac re illa, quæ passim in suis operibus habet Sydenhamus; qui generoso ausu primus, & solus fere, se huic torrenti opposuit, & perniciosam hanc defendendi methodum gravissimis argumentis debellavit; illique contrariam, felici in periculosis etiam morbis eventu, stabilivit.

§. 717. **E**Rgo initio semper cohibendus, nisi constet, materiem morbi adeo tenuem esse, ut cum primo sudore diffilari possit.

(c) Observat. Medic. Lib. III. cap. 21. pag. 157.

(u) Frid. Hofmann. Observat. Medic. Chymic. pag. 208.